

Leonie Cornips (1960, Heerlen), bijzonder hoogleraar Taalcultuur in Limburg aan de Universiteit Maastricht, doet onderzoek naar de relatie tussen de gesproken talen en dialecten in Limburg en de identiteit die eraan ontleend wordt. Hier doet ze tweewekelijks persoonlijk verslag van haar zoektocht.

Het leven van een taalfout

Ik hoorde voor het eerst 'hun hebben dat gedaan' toen ik begin jaren tachtig naar Amsterdam verhuisde. In 'hun hebben' is 'hun' onderwerp dat volgens de norm 'zij' zou moeten zijn zoals in 'zij hebben dat gedaan'. De toenmalige minister Plasterk, als voorzitter van de Nederlandse Taalunie, verfoeide sterk dit gebruik van hun in zijn column in *NRC.Next* van 2010. Hij gaf taalkundigen ervan langs. Hij schreef: 'Elke paar jaar zijn er weer goedbedoelende taalkundigen die via 'vereenvoudigingen' de taal logischer willen maken.' Als taalkundige begreep ik die uitspraak toen en nu nog steeds niet, want taalkundigen hebben tegenwoordig echt de macht niet om taal logischer te maken.

Hoe taalgebruikers bepaalde taalvarianten waarderen, heeft alles te maken met maatschappelijke verhoudingen. Komt de verandering 'van boven', dus van de elite, of 'van onder', dus van het 'volk'? Nieuwe varianten 'van boven' vallen snel op zoals gevleugelde uitspraken van Marten Toonder met 'minkukel' en 'als je begrijpt wat ik bedoel'. En Van Kooten en De Bie met doemdenken, regelneef en jemig de pemig. Deze vormen ervaren we als een verrijking van het Nederlands.

Nieuwe vormen die zich van 'onder naar boven' toe verspreiden, blijven lange tijd onzichtbaar. Zo lijkt het alsof 'hun hebben' een variant van de laatste dertig jaar is. Maar niets is minder waar. De oudst bekende vermelding dateert al van 1911. Ook Anne Frank schreef tweemaal 'hun hebben' in haar dagboek. Dus als minister en voorzitter van de Nederlandse Taalunie zou ik nieuwsgieriger zijn geweest en de vraag stellen: hoe komt het dat 'hun hebben' zich door de spreektaal verspreidt, hoewel taalgebruikers die vorm fout en lelijk vinden? Volgens taalkundige van Hout komt 'hun' als onderwerp uit een paar dialecten in het westen, die een onderwerp derde persoon meervoud met een 'h' kenden zoals hullie en hulle en heeft het zich naar het oosten verspreid. Overigens vinden we in de Nederlandse dialectgegevens uit de periode 1930-1982 ongevoelbaar veel regionale variatie in het persoonlijke voornaamwoord als

onderwerpsvorm in de derde persoon meervoud: ju/ja, zur, zullie, zudder, zijlui, zijlie, zijder, hul, hulje, halie, hunnie, (h)ulder, (h)urlie, hur, zezij, zezieder, zezulder, zammekaar, (de) die.

In de jaren negentig gebruikten jongeren in de IJsselmeerpolders en in Nijmegen zo'n 30 procent 'hun' als onderwerp en de oudste generaties slechts 3 tot 9 procent.

'Hun' dringt ook diep in het zuiden door, maar niet in Vlaanderen (waarom niet?). In Heerlen is het ge-

bruik van hun in het Nederlands in dezelfde tijd met ruim 20 procent toegenomen.

Wat is zo aantrekkelijk aan 'hun'? De correcte vorm 'zij' komt tweemaal voor in het Nederlands: als enkelvoud 'zij laat de hond uit' en als meervoud 'zij laten de hond uit'. Een verklaring is dat een vorm die twee verschillende functies heeft - enkelvoud en meervoud - constant onder druk staat. 'Hun' als onderwerp is

altijd meervoudig en levert dus geen verwarring op zoals de vorm 'zij' dat wel doet.

Maar 'hun' is daarmee niet eenvoudiger dan 'zij', want het heeft een extra betekenis. 'Hun' verwijst altijd naar iets levends, terwijl 'zij' dat niet hoeft te doen. 'Hun hangen aan de boom' verwijst naar personen die aan de boom hangen en niet naar de blaadjes. Bovendien wordt 'hun hebben' ingezet als contrast: 'niet de meisjes maar hun hebben dat gedaan'.

Jan Stroop schrijft in zijn boek *Die taal, die weet wat* (2014) dat 'hun hebben' van nu te vergelijken is met het negentiende-eeuwse 'u heeft'. Toen was 'u heeft' net zo onbemind als 'hun hebben' nu. De correcte vorm was immers 'gij heeft'.

Het beleefde u zoals we dat nu kennen, komt van 'Uwe Edelheid' dat in brieven afgekort werd tot UEd. Het 'volk' sprak die afkorting uit als 'uwee' en later als 'u'.

Dit 'u' veranderde in een onderwerpsvorm net als 'hun' nu. Nu beschouwen we 'u heeft' als beleefd, maar Multatuli vond het een 'lelijk woord' en volgens de beroemde taalkundige Winkler in 1874 'is het zoo ploerterig mogelijk'. Wat een taalfout is, verschilt dus door de tijd heen.

TAALCULTUUR

LEONIE CORNIPS

l.cornips@mgl.nl